

NARODNOSTNO MEŠANO OBMOČJE OBČINE LENDAVA IN NOVA DRŽAVNA MEJA

Zupančič Jernej*, Repolusk Peter**

Izvleček

UDK 911.3:323.15(497.12 Lendava)

Prispevek obravnava vplive nove državne meje med Slovenijo in Hrvaško na narodnostno mešanem območju občine Lendava v severovzhodni Sloveniji. Različne socialne, starostne in narodnostne skupine imajo različen odnos do prostorskih vplivov nove meje.

Ključne besede: Etnične skupine, obmejno območje, politična geografija, Prekmurje, Slovenija

Abstract

UDC 911.3:323.15(497.12 Lendava)

THE ETHNICALLY MIXED AREA OF THE COMMUNE OF LENDAVA, ALONG THE NEWLY ESTABLISHED STATE BORDER

The article deals with regional impacts of the new state border between Slovenia and Croatia on ethnically mixed area of the commune Lendava in northeast Slovenia. Different social, age and ethnic groups have dissimilar relations towards the influence of that new element in regional structure.

Key words: Ethnic groups, border regions, political geography, Prekmurje, Slovenia

UVOD

Občina Lendava je tipična obmejna občina, saj je približno tričetrt njenih meja hkrati slovenska državna meja s Hrvaško in Madžarsko. Neposredna bližina Avstrije (30 km) jo skupaj s celotnim Pomurjem postavlja v sklop obmejnih območij štirih držav na razmeroma majhnem ozemlju.

Občina Lendava sodi med manj razvita območja Slovenije. Kmečko prebivalstvo je številčno sicer dobro zastopano, toda zaradi prevelike parcelne in posetne razdrobljenosti gospodarsko ni posebno uspešno. Število prebivalstva stagnira ali celo nazaduje. Na obmejnem območju živi tudi madžarska narodna manjšina, ki je leta 1991 predstavljala 24.2 % prebivalstva občine in 49 % prebivalstva narodnostno mešanega območja v Prekmurju. Slednje obsega vzhodni in južni del občine z mestom Lendavo in njenim suburbanim območjem (Kladnik, Repolusk, 1992; Zupančič, 1990). Obmejna lega z Madžarsko prebivalstvu ni prinašala koristi, prej nasprotno. Zaradi zaprtosti in nizke gospodarske razvitosti na obeh straneh meje je bil regionalni razvoj zavrt (Klemenčič, 1987). Nove politične razmere, ki so nastale z osamosvojitvijo Slovenije, prinašajo nove dejavnosti širšega državnega pomena. Meja z Madžarsko se postopoma odpira,

* Mag., Inštitut za geografijo Univerze, Trg francoske revolucije 7, 61000 Ljubljana, SLO

** Dipl. geogr., Inštitut za geografijo Univerze, Trg francoske revolucije 7, 61000 Ljubljana, SLO

nastala pa je tudi nova državna meja s Hrvaško. Inovacije v prostoru bodo nedvomno spremenile regionalno, gospodarsko, demografsko, socialno, narodnostno in politično strukturo.

PROUČEVANO OBMOČJE IN METODA DELA

Namen raziskave je bil ugotoviti vpliv novonastale meje na različne skupine prebivalstva. Raziskava je potekala na narodnostno mešanem območju v naselju Petišovci (Peteshaza) julija 1992 v okviru mladinskega raziskovalnega tabora. Naselje je za merjenje vplivov meje kot novega elementa v pokrajini primerno iz naslednjih razlogov:

- leži ob novi meji in ima mednarodni mejni prehod;
- sodi v ožje suburbano območje Lendave; prebivalstvo je socialno in gospodarsko bolj heterogeno, odnosi do nove meje so strukturirani;
- naselje je narodnostno izrazito mešano. Poleg avtohtonega slovenskega in madžarskega prebivalstva se je v preteklih desetletjih sem priselilo večje število Hrvatov iz bližnjega Medjimurja, kar je narodnostno sestavo še bolj popestrilo. Leta 1991 je bilo od 891 prebivalcev 404 Madžarov (45.3%), 324 Slovencev (36.4%) in 91 Hrvatov (10.2 %).

Z anketo smo zajeli 156 gospodinjstev s 499 prebivalci ali 56 % populacije. Vprašanja v anketi so se nanašala na splošne vplive meje na razvoj naselja, odnos do režima na meji ter vplivov nove meje na različna področja življenja. Strukturiranost odnosov do meje smo merili s pomočjo tipov gospodinjstev glede na narodnostno oziroma jezikovno pripadnost ter starostno in izobrazbeno strukturo.

REZULTATI ANALIZE

Politični in gospodarski okvir dogajanj na območju so julija 1992, ko se je raziskava vršila, opredeljevali naslednji elementi:

- vojne razmere na Hrvaškem,
- begunci,
- razlike v cenah blaga na drobno,
- nižja cena hrvaških kmetijskih pridelkov,
- omejitve vnosa kmetijskih pridelkov in
- bistveno močnejša dnevna migracija s hrvaške strani na slovensko.

Tab. 1: Vloga nove obmejne lege na razvoj naselja
Der Einfluss der neuen Grenzlage an die Entwicklung des Ortes

vloga	delež
pozitivna	28.1 %
nima vpliva	42.5 %
negativna	29.4 %
skupaj	100.0 %

Vir: Anketa, Mladinski raziskovalni socialnogeografski tabor, Pomurje 20, julij 1992, N = 156

Vplivi na mnenje o pomenu obmejne lege so številni; od etnično - emocionalnih in političnih do povsem gospodarskih. Pokazale so se pomembne razlike glede na narodnostno strukturo vprašanih. Prebivalci iz hrvaških ali mešanih gospodinjstev so vpliv nove meje ocenjevali precej bolj negativno (30.6 %), še bolj prebivalci iz madžarskih in mešanih slovensko - madžarskih gospodinjstev (33.3 %) kot slovensko prebivalstvo (18.0 %). Nasprotno pa so vpliv nove meje kot pozitiven dejavnik razvoja opredeljevali najmanj iz slovenskih (20.6 %), nato iz hrvaških in mešanih (27.8 %) in največ iz madžarskih in mešanih gospodinjstev (31.3 %). Nasprotje je le navidezno. Slovensko prebivalstvo je urbanizirano, vezano na zaposlitev in oskrbo v domačih centrih in v veliki meri indiferentno do vplivov nove razmejitve. Hrvaško prebivalstvo je bistveno bolj vezano na dnevno delovno migracijo in vsaj občasno oskrbovanje na hrvaški strani. Ker so priseljenci, imajo na drugi strani meje veliko sorodnikov in znancev. Meja je stike z njimi nekoliko omejila. Toda obenem je hrvaško prebivalstvo zadovoljno z razmejitvijo, ker vidi v plačah, cenovnih in davčnih razlikah možnost špekulacije in rednosti pri meddržavnem pretoku dobrin in kapitala. Zato si želi čimbolj liberalen režim na meji. Madžarsko prebivalstvo je socialnogospodarsko najbolj heterogeno. Razpeto je med klasično agrarno in urbano strukturo in zato tudi najbolj heterogeno glede odnosa do vplivov nove meje. Mlajše madžarsko prebivalstvo ocenjuje stanje podobno kot slovensko, starejše, ki je praviloma bolj agrarno, pa vidi v meji zaradi konkurence cenejših hrvaških kmetijskih pridelkov in zaradi omejevanja trga grožnje lastni ekzistenci in si zato želi bolj zaprto mejo. Del odgovorov glede omenjenih razlik pojasnjuje analiza odgovorov na vprašanja o režimu na novi meji (tabela 2).

Tab. 2: Želje anketiranih glede režima na slovensko - hrvaški meji
Die Beurteilung der Grenzkontrolle an der slowenisch-kroatischen Grenze

odgovor	delež
mejo bi morali bolj zapreti	3.9 %
razvoj meje je normalen	40.0 %
mejo je treba povsem odpreti	56.1 %
skupaj	100.0 %

Vir: Anketa, Mladinski raziskovalni socialnogeografski tabor, Pomurje 20, julij 1992, N = 156

Težnje po večji zaprtosti meje se pojavljajo le pri slovenskem (2.8 %) in madžarskem ter mešanem slovensko - madžarskem prebivalstvu (6 %). To se pojavlja pri pretežno starejšem in manj izobraženem prebivalstvu (v strukturi tudi sicer prevladujejo tisti z osnovno šolo in manj), ne pa pri prebivalcih z višjo in visoko izobrazbo. Pri Madžarih kot najbolj agrarni populaciji je to povezano z že omenjeno konkurenčnostjo kmetijskih pridelkov tako na hrvaškem trgu kot pri domači odkupni mreži. Madžarsko prebivalstvo je tudi najbolj indiferentno do režima na meji oziroma meni, da je njen razvoj normalen. Večjo težnjo po odprti meji izraža slovensko (60 %) in še bolj hrvaško (69.4 %) prebivalstvo. Pri slednjem so poleg že omenjenih gospodarskih interesov pomembni tudi stiki s sorodniki in znanci na Hrvaškem ter ohranitev stikov z matično domovino nasploh.

Spremembe na področjih javnega življenja ob meji lahko delimo na nekaj skupin (tabela 3):

- stiki in obiskovanje prireditev,
- oskrba,
- zaposlitev in druge gospodarske dejavnosti na drugi strani meje in
- odnos do meje kot elementa varnosti, oziroma utesjenosti.

Tab. 3 : Kako anketirani prebivalci Petišovec ocenjujejo razmere po vpostavitvi nove državne meje s Hrvaško (julij 1992)

Wie beurteilen die Einwohner von Petišovec die Lage nach der Festlegung der Grenze zu Kroatien (Juli 1992)

zadeva	stanje		stanje
	se je izboljšalo	ni sprememb	
stiki s sorodniki	1.5	70.4	28.1
stiki z znanci	1.4	73.4	25.2
obisk prireditev	3.1	69.8	27.1
članstvo v društvih	2.5	67.9	29.6
obisk pri obrtniku	6.1	76.5	17.3
oskrba z živili	51.0	33.8	15.2
nakupi kmet. repromateriala	35.2	36.2	28.6
drugi nakupi	43.9	35.0	21.1
imajo obrt na H	2.4	26.6	69.0
zaposlitev na H.	0	32.6	67.4
imajo zemljo na H.	2.2	24.4	73.3
prodaja kmet. prid.	0	22.7	77.3
občutek utesjenosti	5.4	70.1	24.5
občutek varnosti	22.9	66.7	10.4

Zmanjšanje oziroma otežkočanje stikov s sorodniki, znanci in organizacijami na Hrvaškem prizadeva skoraj izključno hrvaško prebivalstvo. Meja je s stališča le-tega prerezala prej enoten prostor (kar ne drži; obstajali so številni stiki, vendar prostor še ni bil enoten).

Možnost oskrbe se je bistveno izboljšala; razlog so bile nižje cene blaga na Hrvaškem. Prebivalci so množično nakupovali v bližnjih oskrbnih središčih na Hrvaškem. Trgovska podjetja na slovenski strani so zaradi tega občutila krizo. Slabšanje gospodarskih razmer na Hrvaškem je zelo omejilo možnosti zaposlovanja. Prizadet je bil tudi del slovenskih upokojencev, ki so dobivajo hrvaške pokojnine. Nasprotno je bil del Hrvatov brez državljanstva zaskrbljen za delovna mesta. Kmečko prebivalstvo je zaradi nižjih cen na Hrvaškem izgubilo velik del trga. Lastnikom zemljišč na hrvaški strani je bila otežkočena obdelava zemlje in prevoz pridelkov.

Velika večina prebivalstva meje ne čuti kot mehanizma povečevanja utesnjenosti, niti povečevanja varnosti. Kot dejavnik povečane utesnjenosti dojemajo mejo zlasti mlajše prebivalstvo, ki ima večje ambicije po prostorski mobilnosti. Precej večji delež prebivalstva (22.9 %), zlasti Madžarov in Slovencev ocenjuje, da je meja izboljšala varnostni položaj. Za razvoj obmejnega območja je izrednega pomena tudi pripravljenost lokalnega prebivalstva, da premosti trenutne težave. Slovensko in večinoma tudi hrvaško prebivalstvo vidi razvojne možnosti v krepitvi terciarnih dejavnosti, zlasti trgovine in gostinstva. Pri madžarskih in mešanih gospodinjstvih (slovenskem, madžarskem) jih skoraj tretjina daje prednost odpiranju novih, predvsem maloobmejnih prehodov. Pri tej skupini je tudi največji delež tistih, ki o iniciativi ne razmišljajo. Ravno v tem je nevarnost, da madžarska manjšina zaradi svojih strukturnih slabosti v novonastalih razmerah še bolj nazaduje.

SKLEP

Opravljen analiza opozarja na nujnost upoštevanja razlik med posameznimi socialnimi in narodnostnimi skupinami. Ker je območje narodnostno mešano, ima to precejšnjo politično težo. Opozoriti je treba tudi na vprašanje varnosti. Režim na meji mora po eni strani omogočati prekomejno sodelovanje in s tem krepiti gospodarsko in demografsko osnovo lokalnega prebivalstva, po drugi strani pa zagotoviti ustrezno stopnjo varnosti tako zaradi lokalnega prebivalstva kakor tudi zaradi države Slovenije in mednarodne skupnosti.

Vzpostavitev nove meje je v obmejno območje prinesla številne spremembe. Na nove inovacije se najhitreje odziva mlajše, boljje izobraženo in mobilno prebivalstvo. Tako lahko hrvaško prebivalstvo izkorišča poznavanje območij na obeh straneh meje in številne stike na Hrvaškem ter se lažje uveljavlja v terciarnih dejavnostih. Madžari, ki so še najbolj vezani na kmetijsko pridelavo, bodo z nameščanjem nove infrastrukture ter drugih gospodarskih in negospodarskih dejavnosti na odpirajoči se tromeji izgubljali

zemljišča, premajhna socialna in prostorska mobilnost pa jih bo ovirala pri vključevanju v sodobne družbene procese. Zanje to pomeni določeno nevarnost izgubljanja njihove narodne identitete. Povečano socialno neravnovesje med različnimi narodnostnimi skupinami bi lahko privedlo tudi do političnih konfliktov.

LITERATURA

- Belec B., 1992, Nekaj značilnosti zemljiškoposestne in zaposlitvene povezanosti med republikama Slovenija in Hrvaško v obmejnih območjih severovzhodne Slovenije, *Geographica Slovenica*, 23, Ljubljana, str. 363-372
- Kladnik D., Repolusk P., 1992, Razvoj podeželja v občini Lendava in ohranjanje narodnostne identitete Madžarov, *Geografski vestnik*, 64, Ljubljana, str. 53-72
- Klemenčič V., 1987, Državna meja na območju SR Slovenije kot nov geografski fenomen, *Razprave in gradivo*, 20, Ljubljana, str. 57-81
- Repolusk P., 1985, Družbenogospodarske značilnosti narodnostno mešanega območja v Prekmurju, *Geographica Slovenica*, 16, Narodnostno mešana območja v SR Sloveniji. Prekmurje. Slovenska Istra, Ljubljana, str. 29-40
- Vilhar N., Repolusk P., Beltram P., 1987, Prostorsko urbanistični in demografski prikaz ter socio-ekonomska problematika naselja Dobrovnik/Dobronak, Madžari in Slovenci. Sodelovanje in sožitje ob jugoslovansko - madžarski meji, Ljubljana, str. 131-169
- Zupančič J., 1990, Etničnoregionalni problemi madžarske manjšine v Prekmurju, *Geografija v šoli*, 1, Ljubljana, str. 32-33
- Gradivo Mladinskega raziskovalnega socialnogeografskega tabora, Pomurje 20, Petišovci / Peteshaza, julij 1992, N = 156 (ankete hrani arhiv Inštituta za geografijo Univerze, Ljubljana)

ETHNISCH GEMISCHTES GEBIET DER GEMEINDE LENDA VA UND DIE NEUE STAATSGRENZE

Zusammenfassung

Grenzgebietsproblematik trifft fuer die Gemeinde Lendava noch besonders zu: rund drei Viertel ihrer Grenzen teilen sie mit von Ungarn und Kroatien, von oesterreichischer Grenze ist die Gemeinde aber nur 30 km entfernt. Das Gebiet ist ethnisch gemischt: denn neben autochter slowenischer und ungarischer Bevoelkerung wohnen hier noch Migranten aus Kroatien. Durch die Einstellung einer neuer Staatsgrenze zu Kroatien sind in das Leben lokaler Bevoelkerung einige Aenderungen eingetragen worden. In unserer Forschungsarbeit wird eroertet, wie einzelne Bevoelkerungsgruppen auf die neu entstandene Situation reagieren. Einzelne Gruppen wurden nach Alter, Bildung und nationaler bzw. sprachlicher Zugehoerigkeit klassifiziert. Unsere Analyse schloss Petišovci

ein, eine Siedlung mit einem neu errichtetem Grenzübergang. Die Forschung wurde im Juli 1992 durchgeführt.

Betroffen waren vor allem die Bauer, groesstenteils Bevoelkerung aelterer Jahrgaenge, da sie ihre Erzeugnisse in Kroatien wegen dortiger niedrigeren Preise nicht zu Markt bringen konnten. Wegen der Konkurrenz aus Kroatien ist aber auch der Verkauf in Prekmurje schlechter ausgefallen. Zuzueglich war auch der Zugang zu den Grundstuecken auf der anderen Seite der Grenze erschwert.

Positive Effekte wurden in der Versorgung bemerkbar: wegen der niedrigeren Preise in Kroatien kaufte die Bevoelkerung in vielen Faellen dort ein. Deswegen gelangten viele einheimische Laeden und einige Gasthoefe in Krise.

Die kroatische und die gemischte Bevoelkerung, vorwiegend juengere Leute, war einerseits dadurch betroffen. Vor allem beklagen sie sich wegen der jetzigen schwierigeren Kontaktaufnahme mit Verwandten und Bekannten. Andererseits waren sie aber, dank dieser Bekanntschaften im Vorteil, denn dadurch ergaben sich viele Spekulationsmoeglichkeiten.

Zur Entwicklung eines Grenzgebietes ist von groesster Bedeutung die Bereitschaft der lokalen Bevoelkerung, derzeitige Schwierigkeiten zu ueberwinden. Slowenische und groesstenteils auch kroatische Bevoelkerung sieht Entwicklungsmoeglichkeiten in der Staerkung terziarer Taetigkeiten, vor allem des Handels und der Gastwirtschaft. Bei ungarischer und gemischter (slowenischer und ungarischer) Bevoelkerung sprach sich fast ein Drittel fuer das Eroeffen neuer, vor allem Kleingrenzübergänge, aus. Bei dies er Gruppe war der groesste Anteil derjeniger, der jedoch ueber irgendwelche Eigen-Initiative nicht nachdachte. Darin liegt die Gefahr, dass die ungarische Minderheit wegen ihrer strukturbedingten Schwaechen in der neuentstandenen Situation in eigener Zahl nicht noch mehr dem Schrumpfen verfaellt.

– Fizično planiranje, s katerim zagotavljamo na prvi ravni boljšo rabe tal za naselilov, gospodarske dejavnosti, prometnice, rekreacijo, usmerjen in organiziran urbani razvoj, turizem, itd. Tako planiranje je statično in teritorialno opredeljeno.

– Regionalno planiranje na drugi ravni ureja prostor z regionalnim /prostorskim/ planiranjem. Cilj planiranja je zviševati življenjsko raven v celotnem prostoru in zmanjšati regionalne razlike v stopnji razvoja. To planiranje je dinamično, je prostorsko funkcionalno in ekonomsko smiselno. – Planiranje organizacije prostora je tretja raven; je politika s katero uvajamo organizacijo prostora in človeških bivališč, prostorski red, kar naj bi omogočilo ljudem najboljše življenjske razmere.

* Dr. in. prof., Tehniška fakulteta, Univerza v Mariboru, 62000 Maribor, Slovenija 17, SLO

** Dr. prof., Tehniška fakulteta, Univerza v Mariboru, 62000 Maribor, Slovenija 17, SLO